

91541R

Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

Level 3 Cook Islands Māori 2025

**91541 Demonstrate understanding of a variety of
extended written and/or visual Cook Island Māori texts**

Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Cook Islands Māori 91541.

Check that this booklet has pages 2–7 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

TEXT A: Kai tārērē 'āpi'i (School exam results)

Tē tekateka tuatua nei 'a Myra ki tōna taeake kia Liam nō runga 'i te tārē kai o tā rāua au tārērē.
Myra is messaging her friend Liam about their exam results.

'Ōe, 'e Liam, pē'ea tā'au tārērē?

M

L

Pāti 'ua atu au. 'Akapē'ea koe?

Kāre e rauka iāku te 'irinaki ē, kua rauka iāku tēta'i 'akapāpū'anga nō te Pōkaikai 'i roto 'i te Mātemātika 'ē te Taieni, 'ē toru āku pōkai 'i roto 'i te reo papa'a, te reo Māori Kūki 'Airani, 'ē pērā te 'Āpi'i Ora'anga 'Iti Tangata.

M

L

'E meitaki tikāi tēnā, kua rekareka rā au ē, kāre 'oki au 'i kore i pāti. Ka maromaroā 'oki tōku ngā metua iāku.

Meitaki, tē ro'iro'i nei rāi au. 'Auē, kāre rava au 'i kite ē, ka 'akapē'ea au, nāringa kāre 'i rauka tēta'i au 'akapāpū'anga. Ka meitaki rā koe 'i tēia mata'iti, inē? 'Ea'a i tō'ou manako'anga te ngā'i manamanatā?

M

L

Manako tikāi au ē, ka rauka iāku te tāmou i te au 'apinga katoatoa ki roto 'i te ta'i pō, 'i mua ake i te tārērē, 'inārā kāre i tupu ana. Kāre 'oki au 'i pa'u 'i te au ui'anga katoatoa 'i roto 'i te ma'ata'anga 'ō te tārērē. 'I tōku manako'anga, ka meitaki atu tikāi tōku tūranga?

'I 'akapē'ea koe 'i rēira 'i te tā'anga'anga 'anga 'i tō'ou tuātau 'akangāro'i? Mei te tuātau 'i ara mai ei au, 'e tae atu ki te tuātau 'i moe ei au, tāku 'anga'anga 'i rave, 'e tāmou āpi'i 'ē te katikati. Nā tēia 'i tauturu iāku, kia no'o tāmou ki runga i tōku kaveinga.

M

L

Kua 'inangaro au 'i te piri ki tōku au taeake ma te no'o mataora 'ua. Kāre koe i ro'iro'i ana 'ē te taitaiā, nō te mea kāre 'e pārani?

Nō te a'a, kua 'anga au 'i te tūranga teitei nōku! 'Āē, kua mānga maki rāi au, 'ē kāre 'i moe meitaki ana, 'inārā kua pa'una rāi te rēira! Pēnei, 'ā tēia au tuātau ki mua, ka rauka ia tāua te no'o kāpiti mā te tāmou 'i tā tāua āpi'i. 'Akama'ara koe ē, ko tēia tō tātou mata'iti 'openga 'i te āpi'i, 'ē, 'e ngari ake tāua 'i te aruaru kia rauka tēta'i tūranga meitaki nō tāua 'i roto 'i te tu'anga 'ō te mataāra ki te āpi'i tuatoru. Kā tauturu tāua, tēta'i ki tēta'i.

M

L

Kua mako. Meitaki e Myra.

TEXT B: Kimikimi'anga moni nā te 'āpi'i (School fundraising)

Tuatua 'akakite nō kō mai 'i te 'āpi'i (School notice)

Ka 'inangaro āinei koe 'i te kite ē, mei te a'a rāi te tū mē riro mai koe 'ei
Pū'āpi'i Ma'ata nō tē reira ra?

Kua papa āinei koe?

'E 'akapiri atu kia koe, kia rauka tēta'i tika'anga nō'ou, kia 'autū 'ē kia kite!

Tē 'akaāri atu nei te 'Āpi'i Kūki 'Airani 'i te tārērē'anga nō te
"Pū'āpi'i ma'ata nō te ta'i rā"!

Nō tē ta'i rā:

- Kō koe te 'aka'aere 'ō te au pū'āpi'i 'ē te 'āpi'i!
- Ka 'inangaro 'i te 'akaroa atu 'i te tuātau kangakanga 'ō te tamariki? 'Aere ki mua!
- 'Akapē'ea mē tāroaroa te 'akamata, 'inārā kā 'akaoti vave te 'āpi'i?
- 'Akapē'ea te tā'anga'anga 'i te terepōni?
- Te'ate'amamao 'i te pīta kia kave'ia mai ki te 'āpi'i!
- 'Auraka ē 'a'ao 'i te pona 'āpi'i!

Te au ture, 'ē ka 'akapē'ea te tā'anga'anga

Ko te ma'ata i ta'au kā 'oko, ko te meitaki atu ia i tō'ou pu'apinga! Ka tu'era tēia tārērē'anga ki te au tamariki katoatoa. 'E 'ārāvei atu 'ia Tu Vaine, nō te ma'ata'anga 'ō te 'akamārama'anga.

Pukapuka'anga (conversation)

Tē pukapuka nei 'a Tuku rāua ko Lani, nō runga 'i te tuatua 'akakite.

Tuku and Lani are talking about the school notice.

Tuku

Pē'ea tērā tuatua 'akakite?

Tika rāi! 'E mako tikāi, 'inē?

Tuku

Kua 'akarongo takere au ē, 'ē rima tamariki 'āpi'i tē ka 'inangaro
kia ma'ata atu tā rātou tīketi kā 'oko ki va'o. 'Ea'a tā'au kā rave mē
rē koe?

'Āiteite 'ua! Pouroa tērā au tuatua 'i runga nei! 'Inārā ka 'ākara
meitaki katoa au 'i te tua 'ō te ora'anga kōpapa, 'ē pērā te au ture nō
te pārruru, kia āru'ia te rēira.

Lani

Lani

Tuku

Kāre, ka karanga 'ua au ki tōku au taeake ē, 'e rave 'ua kōtou 'i tā kōtou ka 'inangaro nō tēia rā katoa.

Lani

'E au aronga pakari rāi tēta'i tē ka 'ākara tāmou ki runga iā koe!

Tuku

'Auē, tei'ea te ngā'i 'i 'akakite mai ei 'i tēnā tuatua?

Lani

'E pakari te 'anga'anga mē riro mai 'ei pū'āpi'i ma'ata.

Tuku

'Āē, 'i tōku manako, ka ma'ata te au 'apinga kāre ē reka ana. Mei tē au 'uipā'anga a te au pū'āpi'i, kāre 'inē!

Lani

Kāre e ko tē rēira 'ua, māri rā, nā'au e 'aka'āere 'i te au rōta'i'anga 'ā te 'āpi'i, 'ē pērā te rā 'ō te 'akarangangi'anga! Tē 'inangaro nei tōku reo 'i te keukeu, nō te 'akamanako'anga atu 'i tē rēira.

Tuku

Tē 'inangaro nei rāi au, kā tākore au 'i te rōta'i'anga 'ē te au uipā'anga. Kāpiti atu, ka 'inangaro au ē nāku e 'iki 'i te 'akapapa'anga kai nō te ora kaikai!

Lani

Ko te mea pu'apinga kua 'āiteite tō tāua manako nō runga 'i tēta'i au 'apinga, pēnei ē, meitaki atu pa'a koe 'ei tauturu pūāpi'i ma'ata.

Tuku

Kāre, kā 'inangaro au ē, tei iāku te tika. Āpōpō, ka 'āere kā tiki 'aka'ōu 'i tēta'i au tuatua 'akamarama'anga mei ko mai 'ia Tu Vaine.

Lani

'Ē rapu koe kia ma'ata atu tā'au tīketi kā 'oko ki va'o 'i tāku!

Tuku

Tei runga koe!

TEXT C: 'E tumu manako pu'apinga (An important issue)

Glossed vocabulary

tiaki	guardian of the land, to preserve it for future generations
rā'ui	natural resource management practice, like a ban on the harvest of a resource for a set time

Tē 'uri'uri manako nei 'a Keu rāua ko Tere nō runga 'i te tāporoporo'anga marae moana.
Keu and Tere are having a discussion about marine conservation.

K

'E 'apinga pu'apinga te tāporoporo 'i te Moana. 'E 'itu nga'ru patene o tēiane i ao kua tāpoki'ia tē reira 'ē te moana, 'ē, 'e mea pu'apinga ki te reva 'ō tēia nei ao, 'ē pērā katoa tē tūranga meitaki 'ō te kai nō te ora'anga. Ko te tautai tere atu i tā'au ka 'inangaro, te tākinokino i te aorangi, 'ē te tau'anga reva, tē riro nei 'ei tākore 'i te au 'apinga ora 'ō te moana, 'ē te 'akatupu 'i te manamanatā nō te tākore atu 'i tēta'i au 'apinga ora nātura.

T

'Inārā ko te rāvenga nō te tāporoporo moana, 'e ma'ata rava te ārai'anga, 'ē 'i tēta'i au taime, kā riro 'ei tāmamanatā 'i te pae kimi pu'apinga! Tē 'irinaki nei tō tātou 'iti tangata ki runga 'i te tautai nō tō rātou au ngutu'are, 'ē mē tuku'ia tēta'i ture, mē kāre, tēta'i rā'ui'anga moana ki tēta'i au ngā'i, kā riro tē rēira 'i te 'akaiti mai 'i tō rātou tika'anga ki tēia au 'apinga pu'apinga.

K

Kāre e roa atu, kāre 'e au 'apinga nātura pu'apinga 'aka'ou! Mē kā rave 'ua atu rāi tātou 'i te au 'anga'anga tau-kore ki te moana, ko tōna kino, 'e mea matakū tē rēira. Nā roto 'i te pāruru'anga 'i te au tu'anga 'ō tē moana, 'ē te 'ākono 'i te au ture 'ō te tautai, 'e mea pāpū ē, kā vai rāi te au 'apinga nātura pu'apinga nō te uki āpōpō.

T

Pēnei 'auraka ē tā'anga'anga 'i te au pāto'i'anga, māri rā, 'e mea tau kia 'ākara meitaki tātou kī runga 'i te au rāvenga nō te 'akameitaki 'i tā tātou ē rave nei, tē kā riro 'ei mataāra nō tō tātou 'iti tangata, kia rāuka 'ua mai rāi te meitaki mei roto 'i te moana, ma te 'akaiti mai 'i te kino. Ka anoano'ia te tāporoporo kia parāni 'i te kaveinga 'ō te aorangi, kia tau ki te tūranga 'ō te kimi pu'apinga 'ā te 'iti tangata katoatoa.

K

‘Inārā, mē kāre ‘e tāporoporo, kāre rāi ‘e ika e toe mai ‘ei tautai! Kāre te tā‘ī‘ī ‘ō te kimi‘anga pu‘apinga nō te tuātau poto ‘i te kino rava, mē ‘aka‘āite‘ia ki te topa‘anga o te tūranga ‘ō te au mea nātura ‘i roto ‘i tō tātou aorangi ki raro, ‘i te tuātau roa. Ka anoano‘ia tātou kia rave ‘i tēta‘i ‘anga‘anga ‘i tēia taime, kia kore e ma‘ata atu tē kino.

Tika rāi, ‘inārā, kā kimi katoa tātou ‘i tēta‘i rāvenga nō te pāruru ‘i te aorangi, ‘ē pērā katoa‘i tē ora‘anga ‘ō te ‘iti tangata.

T

K

Kua rauka takere ia tātou tēta‘i au rāvenga. Kua mārāma tō tātou ‘ui tupuna ē, ko rātou te tiaki ō te ‘enua. ‘E ‘anga‘anga ‘ua ana tā rātou au ‘akono‘anga! ‘Ākara ‘i te rā‘ui! Nā tē reira e ‘akama‘ata ana ‘i te meitaki, te tupu‘anga, ‘ē te ma‘ata‘anga ‘ō te au mea tāporoporo nātura o tō tātou ‘enua. ‘Ea‘a tō‘ou tūranga tupuna ka ‘inangaro koe?

Ko tē ka pāruru ‘i tēia rā, ‘ē tē tuātau kī mua.

T

